

Tot ho podem expressar amb música

Els nens i nenes de 4 a 7 anys
pensen la música
parlen de música
fan música

Teresa Malagarriga i Rovira

Mariona Martínez i Barbeta

editores

Tot ho podem expressar amb música

1a edició: gener 2010

Disseny coberta: Bernat Casso | Disseny Gràfic

Maquetació: Dinsic Gràfic

Correcció lingüística i unificació d'estils: Roser Claverol

© Teresa Malagarriga i Rovira

© Mariona Martínez i Barbeta

© Dinsic Publicacions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10, entl. 3a, 08002 - Barcelona

Imprès a: Service Point
Pau Casals, 161-163
08820 El Prat de Llobregat (Barcelona)

Dipòsit Legal: B-4583-2010

ISBN: 978-84-96753-23-5

ISMN: 979-0-69210-624-1

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, com-
prenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució
d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense
l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les
sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10 - entl. 3a - 08002 Barcelona
tel. +34-93.318.06.05 – fax +34-93.412.05.01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.es - www.dinsic.com - www.dinsic.cat

Índex

Agraïments	7
Participants	8
Introducció: Teresa Malagarriga, Mariona Martínez, Isabel Gómez	11
Experiència compartida	12
Ajuntament-escola	12
Universitat-escola	12
Infants-educadors/es	12
Família-escola	13
Innovació, formació del professorat i recerca	13
Estructura de l'obra	13

PRIMERA PART

BASES DE LA PROPOSTA

CAPÍTOL I. Com fer persones competents? Teresa Malagarriga, Isabel Gómez,

Laia Viladot.....	17
L'enfocament de l'educació per competències	17
Les competències bàsiques en el currículum	19
Competències transversals	19
La competència artística	20
Les competències en l'educació musical	21
Escoltar, interpretar i crear: competències bàsiques per a l'educació musical	23
Escoltar.....	23
Interpretar	25
Crear.....	27
Escoltar, interpretar i crear: competències per a la vida.....	28
Referències	29

CAPÍTOL II. Fer i sentir la música. Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot.....

Processos i capacitats humanes implicats	31
Percebre	33
Expressar.....	33
Analitzar	33
Valorar	34
Gaudir i tenir interès i curiositat	34

Participar, respectar i compartir	35
Tenir iniciativa	35
La participació guiada en l'activitat musical	36
Referències	37
CAPÍTOL III. Què aprendre? La naturalesa del contingut musical. Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot	39
Els elements constitutius de la música a l'etapa 4-7	40
La materialitat del so	41
El discurs musical	42
La simultaneïtat sonora	43
L'expressivitat	44
El context i la cultura	44
Presentació i organització dels elements constitutius de la música a l'etapa 4-7	45
Viatjar del global a l'específic i a l'inrevés	46
Referents per a l'anàlisi: la mètrica, la modalitat i la tonalitat	47
El codi gràfic de la música	47
La representació gràfica dels sons	48
La representació gràfica del discurs	49
La representació gràfica de la simultaneïtat	50
Referències	50
CAPÍTOL IV. Les obres musicals i les de pròpia creació: contextos significatius d'aprenentatge. Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot	52
Els referents culturals i l'elaboració pròpia	54
Les obres instrumentals i vocals	56
El cant i les cançons	57
Les obres literàries	59
La creació musical	59
Què entenem per creació	60
Els motius per a la creació	61
L'exploració i la improvisació	62
La composició	63
Els instruments per a la creació	64
Referències	65
CAPÍTOL V. Posem en solfa el que hem après. Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot	66
Pas previ d'entrada a l'aula	66
La coparticipació en l'activitat musical	67
L'ús de modes de representació i formes de llenguatge	68
El cos i el moviment	69

Les imatges visuals	70
El llenguatge verbal	70
Aspectes clau per a la programació	71
El rol de l'educador/a.....	74
Referències	74

SEGONA PART

APLICACIÓ DE LA PROPOSTA EN UNA ESCOLA DE MÚSICA

CAPÍTOL VI. L'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels

de Sant Cugat del Vallès. Joan Josep Gutiérrez	79
Una mica d'història	79
Un procés cap al canvi	81
Del solfeig al llenguatge musical.....	83
L'escola de música avui	84

CAPÍTOL VII. Principis pedagògics i aspectes organitzatius. Mariona Martínez, Anna Pilar

Briz, Dámaris Galán, Isabel Juaneda, Elisabeth Kubesch, Xavier Torns	86
Objectius i competències	86
Contextos significatius d'aprenentatge	87
Elements constitutius de la música	87
Principis metodològics	88
A la pràctica	88
L'avaluació	89
La programació	90
El cant coral	95
Els tallers de creació musical	95
Horaris, espais i materials	96
Horaris	96
L'espai de l'aula	97
Els materials	99
Referències	99

CAPÍTOL VIII. Les activitats d'aprenentatge. Mariona Martínez, Anna Pilar Briz, Dámaris

Galán, Isabel Juaneda, Elisabeth Kubesch, Xavier Torns	100
Les obres	100
Les activitats	100
Com es viuen les experiències d'interpretació, escolta i creació	104

Capítol IX. Entrem a l'aula: Exemples pràctics. Mariona Martínez, Anna Pilar Briz, Dámaris

Galán, Isabel Juaneda, Elisabeth Kubesch, Xavier Torns	125
---	------------

Exemple de 5 anys: M. Mussorgsky. <i>Quadres d'una Exposició</i> . «Gnoms».....	126
Exemple de 6 anys: <i>Un moix dalt d'una teulada</i> . Tradicional menorquina	159
Exemple de 6 anys: Carl Orff. <i>Carmina Burana</i> . "O Fortuna"	176

TERCERA PART

EL PROFESSORAT OPINA

La flauta travessera als tallers de creació. Teresa Díaz	207
Una iniciació contradictòria. Xavier Blanch	213
Una metodologia per aprendre música fent música. Maria Andreu	220

AGRAÏMENTS

Hem arribat a aquest llibre després de molts anys de treball que no haguessin estat possibles sense el suport i la col·laboració de persones i institucions als quals volem manifestar el nostre agraïment.

A la Subdirecció General d'Ensenyaments Artístics i Especialitzats del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

Al patronat d'educació de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès.

Als equips directius de l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès¹.

Al professorat de l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès, especialment a Lluís Fàbregas, creador de la coreografia que es presenta a l'obra *Carmina Burana* i assessor del projecte en relació amb l'expressió corporal.

A les persones que han fet i fan recerca en el projecte.

Als grups de treball externs, molt especialment al grup "L'etapa de 4 a 7 anys a les Escoles de Música" ².

Als nens i nenes i a les famílies.

Al professorat de Didàctica de la Música de la UAB, especialment a Joan Casals i Assumpta Valls, que han llegit i comentat textos del llibre.

A Núria Vilà, per l'assessorament lingüístic d'aquesta publicació.

A tots ells... **MOLTES GRÀCIES**

1 En iniciar el projecte l'equip directiu estava format per: Joan Josep Gutiérrez, director; Xavier Torns, cap d'estudis, i Carme Tarradellas, secretària. Actualment l'equip està format per: Joan Josep Gutiérrez, director; Francesc Pareja, cap d'estudis, i Carme Tarradellas, secretària.

2 "L'etapa de 4 a 7 anys a les Escoles de Música" va ser un grup de treball de SG d'Ensenyaments Artístics coordinat per Teresa Malagarriga. Format per professors/es de diferents Escoles de Música de Catalunya, durant el curs 2007-2008 va reflexionar sobre l'educació musical en aquesta etapa. El formaven: Maria Andreu, Fedra Borràs, Anna Pilar Briz, Marina Culubret, Montserrat Diez, Natàlia Gabarró, Adela Jorba, Elisabeth Kubesch, M. Queralt Martí, Mariona Martínez, Mireia Puig i Laia Viladot.

PARTICIPANTS

Editores de la publicació: **T. Malagarriga** i **M. Martínez**

Autors i autores:

Maria Andreu

Cap de departament de llenguatge musical al CEPSA Oriol Martorell de Barcelona. Ha llegit tots els textos d'aquest llibre contrastant aspectes de la metodologia amb la seva experiència com a professora de llenguatge musical.

Xavier Blanch

Professor d'oboè a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Participant dels tallers.

Anna Pilar Briz

Professora de llenguatge musical a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Col·laboradora en el disseny de les unitats didàctiques de 6 i 7 anys. Membre de l'equip REMIS de Sant Cugat del Vallès.

Teresa Díaz

Professora de flauta travessera a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Participant dels tallers i de grups de treball i reflexió sobre el projecte d'innovació.

Dámaris Galán

Professora de llenguatge musical a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Membre de l'equip REMIS de Sant Cugat del Vallès.

Isabel Gómez

Professora de psicologia de l'educació a la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB. Co-directora de les recerques i tesis doctorals del projecte. Orienta el projecte des de la vessant teòrica de la psicologia de l'educació.

Joan Josep Gutiérrez

Director de l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès.

Isabel Juaneda

Professora de llenguatge musical i de cant a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Membre de l'equip REMIS de Sant Cugat del Vallès.

Elisabeth Kubesch

Professora de llenguatge musical a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Membre de l'equip REMIS de Sant Cugat del Vallès.

Teresa Malagarriga

Professora de didàctica de la música del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la UAB. Coordinadora des de la UAB del Projecte d'Innovació, formació del professorat i recerca REMIS Sant Cugat. Ha col·laborat en el disseny de les propostes didàctiques per a infants de 4 a 8 anys. Codirectora de les recerques que es realitzen entorn al projecte.

Mariona Martínez

Professora de llenguatge musical a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès. Coordinadora a l'Escola de Música del Projecte d'Innovació REMIS Sant Cugat. Ha dissenyat les programacions del Projecte d'Innovació.

Xavier Torns

Professor de llenguatge musical a l'Escola Municipal de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès i professor associat del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la UAB. Realitza la tesi doctoral sobre aspectes del desenvolupament del projecte. Quan es va iniciar el projecte era cap d'estudis del centre. Membre de l'equip REMIS de Sant Cugat del Vallès.

Laia Viladot

Inicialment becària d'investigació del projecte REMIS. Col·laboradora en el disseny de les unitats didàctiques de 4 i 5 anys. Ha realitzat la tesi doctoral *Anàlisi d'una proposta d'innovació didàctica a l'Escola de Música: estudi del procés de composició col·lectiva a l'aula de 3r elemental* sobre l'anàlisi del desenvolupament del Projecte d'Innovació a l'Escola de Música. Actualment és professora de didàctica de la música del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la UAB.

“Que no quedí inexplorat cap dels talents que hi ha a l’interior de cada persona...” Delors (1996: 18)

CAPÍTOL I

Com fer persones competents?

Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot

L’enfocament de l’educació per competències

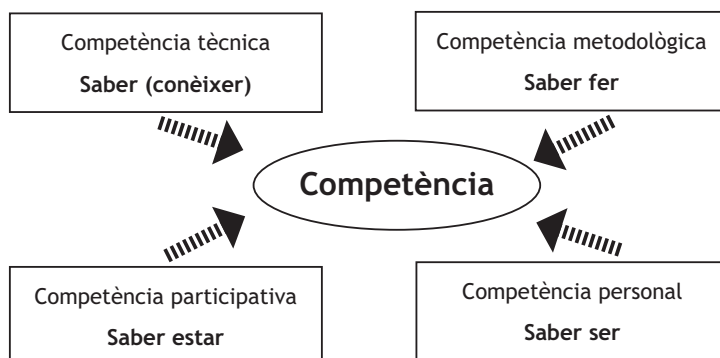
L’enfocament adoptat en aquest projecte respon a dos grans objectius:

- Afavorir que els alumnes aprenguin música,
- Fer que la música col·labori en el desenvolupament de les seves capacitats i la seva formació global.

Per a aquests dos objectius, prenem com a referència l’actual concepció de la planificació escolar per competències. Es considera que la persona competent és la que és capaç de gestionar el seu potencial en situacions diverses.

“El fet de ser competent exigeix més que la simple adquisició de determinats coneixements i habilitats. Les competències impliquen la capacitat d’utilitzar aquests coneixements i habilitats en contextos i situacions diferents. Aquesta aplicació requereix comprensió, reflexió i discerniment, tenint en compte la dimensió social de les accions”. (Generalitat de Catalunya. Dept. d’Educació). «Currículum i Organització», 2008).

Educar per competències representa anar més enllà del “saber” i el “saber fer”. Inclou també el “saber ser” i el “saber estar” dels quals parlava Delors (1996).

“La música, correctament entesa i servida en les etapes educatives, suposa i suscita ineludiblement l'activació i la col·laboració coordinada de la gran majoria de les facultats psíquiques i físiques de la persona”
Maideu (1997: 46)

CAPÍTOL II

Fer i sentir la música

Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot

Processos i capacitats humanes implicats

Una anàlisi de l'activitat musical posa de manifest les capacitats personals que es posen en joc i que cal desenvolupar mitjançant la tasca educativa, en el nostre cas educativa musical. Exposem les que considerem rellevants per a aquest tipus d'activitat:

- percebre
- expressar
- analitzar
- valorar
- gaudir i tenir interès i curiositat
- participar, respectar i compartir
- tenir iniciativa

Aquestes capacitats són de naturalesa diversa: cognitiva, emocional i afectiva, i involucren les grans funcions humanes (*processos psicològics superiors*, segons Vigotsky, 1979): l'atenció, el raonament, la memòria, el llenguatge i la imaginació, així com el moviment i la coordinació motora. Quan aquestes capacitats es posen en marxa a través de l'activitat, contribueixen en gran mesura al desenvolupament harmònic dels nens i nenes. Per exemple, imaginem que ens proposem preparar un concert de final de curs. Amb aquest motiu s'ha d'escollir una obra per a interpretar-la. Nens i nenes poden proposar obres conegudes i recordar-ne fragments; a més a més han d'argumentar-ne el valor per analitzar l'adequació de les característiques a les condicions del context. Es discuteix sobre les possibilitats del grup i el repte que això suposa i es tria finalment allò que haurà de ser assimilat i treballat. S'estudia l'obra, es representa i s'interpreta de maneres variades. Es reinterpreta una i altra vegada tot experimentant el plaer d'allò que és cone-

“Allò que potser constitueix la lliçó més difícil que ens correspon d’aprendre als éssers humans, viure amb disciplina i alhora amb passió, amb llibertat, però també amb un cert ordre, es fa evident en una sola frase musical” Barenboim (2008: 27)

CAPÍTOL III

Què aprendre? La naturalesa del contingut musical

Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot

“Fer Música comporta posar-se en contacte amb els seus aspectes tècnics”
(Maideu, 1994: 51).

Per aprendre música cal endinsar-se en la seva naturalesa i sentir i comprendre els elements que la constitueixen i, al mateix temps, viure i comprendre la seva dimensió estètica i cultural. Cal formar-se un concepte de la música que en contempli totes les dimensions. Progressivament i a través de les experiències d’aprenentatge, s’anirà aclarint i organitzant la complexitat del fenomen musical.

Per fer possible l’aprenentatge del sistema, l’educador/a ha d’organitzar els elements constitutius de la música (melodies, ritmes, harmonies, etc.) i mostrar-los a l’aula, aconseguir que es captin les relacions que es donen entre ells i la dinàmica que estableixen, perquè l’objectiu és que cada alumne/a pugui anar conformant els propis aprenentatges com a resultat de fer, viure, gaudir, pensar i parlar de música.

Per això és precís crear uns contextos de treball en els quals la música sigui l’eix de les activitats i on tant les obres del patrimoni –cançons, audicions, danses de totes les èpoques i estils– com les de pròpia creació –ja sigui a partir de la improvisació com de la composició– rebin la categoria de música.

Cada centre té les seves programacions que poden prendre diferents formes i cada educador/a, dins de la seva aula i a través de diferents activitats, ha d’afavorir i observar aquells aspectes que l’alumnat és capaç de captar, de comprendre, aquells que ja domina i els que va assimilant de forma sensorial encara que no ho faci de forma conscient.

Un altre aspecte que cal tenir present és que l’alumnat entra de forma progressiva en la comprensió del sistema musical i, en cada moment de l’aprenentatge, ha de poder fer ús del que ja ha après per percebre, expressar, analitzar i valorar la música –la que ja existeix i la de pròpia creació– tot seguint un procés cíclic que parteixi de la música i torni a la música.

CAPÍTOL IV

Les obres musicals i les de pròpia creació: contextos significatius d'aprenentatge

Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot

L'activitat musical –pensar la música, fer música, parlar de música i compartir la música– és una activitat social que es regeix per unes normes i convencions; forma part de la cultura i està condicionada i definida per característiques històriques, socials i culturals. Com hem vist en el capítol anterior, fa servir un codi arbitrari i convencional que ha evolucionat històricament, tal com ho han fet altres sistemes de signes.

L'apropiació de les eines i dels instruments culturals és un procés llarg. L'alumnat se'ls anirà fent seus amb el suport i la guia de la persona adulta i el que cal és que aquest camí sigui satisfactori i permeti que en qualsevol moment del procés les persones puguin gaudir de la música i participar de l'activitat musical des de les seves capacitats i els seus coneixements.

Apropiar-se del llenguatge musical implica seguir una sèrie de passos:

- posar-s'hi en contacte,
- compartir-lo amb d'altres, persones adultes o companys i companyes més experts, que ens el faciliten,
- observar com els experts l'utilitzen,
- usar-lo amb ajuda d'altres,
- familiaritzar-se amb la seva representació gràfica,
- comprendre com està construït el sistema: els elements i la relació entre ells,
- desitjar utilitzar-lo per expressar, comunicar i gaudir.

Educar musicalment vol dir crear contextos que facilitin l'apropiació progressiva d'aquest contingut cultural per mitjà de l'activitat musical, socialment organitzada i planificada, amb l'objectiu que els infants que entren en contacte amb la música desitgin continuar i ampliar aquest contacte.

L'apropiació progressiva dels continguts i instruments culturals promou el desenvolupament de les capacitats humanes, segons la perspectiva sociocultural de la psicologia. Per tant, l'anàlisi i interpretació de les obres ja existents proporciona recursos per fer música pròpia. És per això que proposem una organització de la programació al voltant de les obres musicals i de les pròpies creacions, és a dir, la música que ja hi ha feta i la que sorgeix de les activitats d'aula.

CAPÍTOL V

Posem en solfa el que hem après

Teresa Malagarriga, Isabel Gómez, Laia Viladot

Pas previ d'entrada a l'aula

Hem parlat d'aprendre i fer música en un sentit ampli que abasta tant el fet d'apropriar-se progressivament del codi com el de comprendre i poder participar del fet vivencial i cultural de la música. Tot això s'ha de fer realitat dins de l'aula i els infants han de poder participar-hi activament, començar a fer ús d'estratègies i eines per a descobrir, fer, pensar, parlar i compartir els aspectes més bàsics de la música i dels elements que la constitueixen.

L'alumnat, per iniciativa pròpia, dels companys i les companyes i del professorat, ha d'arribar a experimentar que les seves vivències, interessos, sentiments i pensaments troben ressò i canal d'expressió en la música. D'aquesta manera les experiències positives desvetllaran la curiositat per conèixer la música i l'interès per participar-hi, emocionalment, amb el cos i la ment.

"La sensibilitat musical, però, és del tot insuficient si no va acompanyada del pensament. En el món de la música, l'emoció és impossible sense la comprensió, de la mateixa manera que és impossible ser racional sense tenir sentiments" (Barenboim, 2008: 23).

Com hem vist al capítol anterior, la música ha d'entrar dins de l'aula: obres de diferents èpoques i estils, interpretades amb diversitat de timbres i grups instrumentals, com també idees musicals, sons i obres creades pels mateixos infants.

Les tasques i accions al voltant del món sonor de l'aula constitueixen la base dels aprenentatges ja que s'aprèn música tot fent música. Per escoltar i interpretar necessitem obres i cançons i per crear obra pròpia, recórrer a estratègies que organitzen els sons i que estan presents en la música de diferents èpoques i estils.

Volem que l'alumne/a pugui representar-se el món sonor i la música com quelcom proper, un material per a gaudir, compartir, construir, actuar, imaginar i expressar sensacions i idees. Gaudir del que els altres han fet i compost i entrar en el món de la interpretació i la composició amb la confiança que les pròpies aportacions seran acollides pel grup, reconstruïdes si cal, i esdevindran importants per a la música que es fa a l'aula.

CAPÍTOL VI

L'Escola de Música Victòria dels Àngels de Sant Cugat del Vallès

Joan Josep Gutiérrez

Una mica d'història

Fotocopiar els llibres és il·legal • MU11

L'Escola Municipal de Música de Sant Cugat va iniciar l'activitat l'any 1977 i es va constituir oficialment el 14 d'abril de 1978. Si bé inicialment hi havia seixanta-sis alumnes i dos professors, en tres anys es va duplicar el nombre d'alumnes i el claustre va augmentar a set docents, amb el mateix nombre d'especialitats instrumentals. Després de diferents etapes d'estructuració municipal, es crea el Patronat Municipal d'Educació, organisme que aplega tots els serveis educatius de l'ajuntament i que permet un acceptable grau d'autonomia dels centres. L'any 1988, l'escola esdevé Conservatori Elemental del pla 66, fet que condiciona fortament la línia pedagògica.

CAPÍTOL VII

Principis pedagògics i aspectes organitzatius

Mariona Martínez, Anna Pilar Briz, Dámaris Galán, Isabel Juaneda, Elisabeth Kubesch, Xavier Torns

En aquest capítol volem referir els aspectes metodològics i organitzatius que fan possible l'aplicació del projecte a l'escola amb els infants de 4 a 7 anys.

Objectius i competències

L'objectiu del projecte és aconseguir que els nois i noies adquireixin les competències necessàries perquè siguin capaços d'escoltar música amb criteri i iniciativa, en sàpiguen interpretar i tinguin una actitud creativa davant del món sonor i musical.

La tasca del professorat consisteix a iniciar-los i acompanyar-los en aquest camí perquè interioritzin un conjunt d'actituds, i aconseguir que adquireixin les habilitats i els coneixements necessaris per a assolir aquests objectius:

- Desenvolupar una actitud de desig i interès per escoltar, interpretar, compondre i improvisar dins d'un context musical que els proporcioni satisfacció.
- Adquirir les habilitats que permeten participar en l'activitat musical.
- Fomentar l'hàbit d'aplicar els coneixements adquirits per a comprendre i actuar amb criteri i iniciativa.
- Adonar-se del propi procés d'aprenentatge i descobrir la necessitat de seguir aprenent al llarg de la vida.

Els objectius específics del nostre àmbit, que es concreten a les unitats de programació, queden agrupats a partir dels enunciats següents:

Percebre. Són els objectius que es refereixen a copsar, fer-se càrrec, lligar caps, distingir, entendre, descobrir...

Expressar. Són els objectius referits a manifestar, exterioritzar, representar, interpretar, explorar, crear...

Analitzar. Són els objectius referits a investigar, examinar, deduir, esbrinar, relacionar, comparar...

CAPÍTOL VIII

Les activitats d'aprenentatge

Mariona Martínez, Anna Pilar Briz, Dámaris Galán, Isabel Juaneda,
Elisabeth Kubesch, Xavier Torns

A continuació exposem totes aquelles activitats d'ensenyament-aprenentatge de la música que es desenvolupen a l'aula. Tenen com a eix central les obres del patrimoni i les de pròpia creació i s'exposen sota els enunciats d'escoltar, interpretar i crear.

Les obres

El material de treball i aprenentatge són obres del patrimoni musical i obres que els nens i nenes creen durant el curs. D'una banda, per tant, treballem amb compositors d'èpoques i estils diversos, amb música vocal i instrumental, materials tradicionals (cançó, dansa, música instrumental...) i materials d'autors coneguts; i, d'altra banda, anem incorporant a aquest corpus les produccions del grup classe que sorgeixen de l'experimentació, el joc sonor, la improvisació i la composició.

Les activitats

Les activitats s'organitzen a partir d'aquest corpus, i estan dissenyades de manera que l'alumnat participi de forma creativa de la interpretació, l'escolta i la creació. Els continguts que s'introdueixen són els relacionats amb els elements constitutius de la música i els processos d'aprenentatge tal com se'n parla en els capítol II i III.

L'ordre en què es desenvolupen aquestes activitats dins de l'aula dependrà de la dinàmica del grup, les característiques de les obres i/o les necessitats i preferències del professor o professora.

En tot moment el llenguatge musical és el que els dóna significat i serveix a l'alumne/a per expressar-se, però també hi són presents els altres llenguatges: plàstic, visual, corporal i, sobretot, verbal, que actua de fil conductor de tots els altres.

El llenguatge verbal és l'eina que uneix totes les altres formes d'expressió perquè ens permet analitzar, concretar i compartir les percepcions i les adquisicions que fem, i ens fa conscients de les característiques de la música i de la nostra actitud i capacitat cap al fet musical.

La classe de música està bastida per un seguit d'activitats regides pel llenguatge musical. Els infants hi intervenen activament perquè es crea un clima de participació i col·laboració que no dona lloc a la passivitat. Les figures següents volen ser una representació de com es desenvolupa el procés.

Escolten la música

En gaudeixen i se la fan seva

N'observen la partitura

Reben informació cultural i es crea expectativa

En llegeixen fragments

Perceben elements constitutius de la música

Extreuen idees musicals per a les seves composicions

En llegeixen i/o n'escrueixen fragments

Com es viuen les experiències d'interpretació, escolta i creació

Escolten música

Reben informació cultural i es crea expectativa

L'educador/a aprofita les obres musicals que escolta amb l'alumnat per donar informació i relacionar la música amb els fets culturals que consideri d'interès. L'objectiu és desvetllar-li curiositat i iniciativa i dotar-lo de coneixements sobre les dimensions i l'abast cultural de la música.

Utilitzem tots els recursos perquè els nens i nenes sàpiguin què escoltaran, sempre es puguin referir a l'obra i a l'autor/a, tinguin, en definitiva, elements que els permetin parlar de la música.

Parlem del context de l'obra, de l'autor/a, de les seves intencions, de les circumstàncies que van marcar l'obra, del contingut del text... i sempre afavorim la intervenció de l'alumnat, que expressi el que sap, que intueix i imagini sobre el context i tot allò que s'ha comentat. Sovint hi ha algun aspecte de l'obra o del compositor a partir del qual es pot relacionar la música amb la vida, la imaginació o els interessos de l'infant.

L'altre punt és crear expectatives a l'entorn de l'organització i la composició de la peça: com deu estar feta o organitzada la música (p. ex. com deu començar?, tindrà sons forts i/o fluixos?, la tocaran molts instruments junts?, serà una cançó dolça o haurem de cantar fort?...).

El suport visual a través de les imatges dels compositors, d'il·lustracions sobre els aspectes relacionats amb les obres, els de dibuixos i/o de grafies ens són de gran ajut i fan possible que es mantingui l'interès per l'obra.

Malagarriga; Martínez. UD4, llibre de l'alumne/a, *cançó del vent*, pàg. 28
Els músics més petits. Barcelona: Dinsic, 2006

Trobar-se immers en un conjunt sonor i formar part d'una orquestra és tota una experiència. Cadascú sap que és una peça important dins del conjunt i que, perquè tot funcioni, ha de saber quin és el seu paper i el dels altres.

Durant els assaigs, cal la implicació de tothom, i que opinin sobre el resultat i la manera com cal millorar-lo. La motivació és evident i la sensació d'arribar a una bona interpretació final els satisfà plenament.

Exploreu, improvisen i creen obra

Exploreu lliurement

Els infants exploren, experimenten i investiguen amb els instruments i/o amb la pròpia veu. És una exploració lliure d'un infant sol o en petit grup, fruit de la curiositat o del simple plaer de fer-ho, sovint amb resultats molt interessants pel que fa a la imaginació i creativitat.

CAPÍTOL IX

Entrem a l'aula: Exemples pràctics

Mariona Martínez, Anna Pilar Briz, Dámaris Galán, Isabel Juaneda,
Elisabeth Kubesch, Xavier Torns

Exemple de 5 anys:

M. Mussorgsky: *Quadres d' una Exposició*. «Gnoms».

Exemple de 6 anys:

Tradicional menorquina: *Un moix dalt d'una teulada*.

Exemple de 6 anys:

Carl Orff: *Carmina Burana*. «O Fortuna».

Exemple de 5 anys: M. Mussorgsky. *Quadres d'una exposició.* «Gnom»

Objectius generals

- Situar la música en el context històric i cultural en què el compositor la va crear.
- Gaudir i participar amb interès i iniciativa en les activitats d'escolta, d'expressió corporal, verbal i plàstica i de les creatives.
- Percebre, expressar i analitzar els següents elements constitutius de la música: estructura en quatre parts, grups rítmics ràpids, sons llargs, síncopes, suspensió del silenci, contrast agut-greu, escala cromàtica descendent, instruments (la celesta) i orquestra i en general elements expressius.
- Llegir els elements musicals a la partitura de l'obra.
- Crear una obra inspirada en les idees del compositor i fer-ne la partitura.
- Col·laborar en l'elaboració de la partitura.

Imaginar, conèixer, crear... abans d'escoltar l'obra

- Situar-se en el context de l'obra.
- Fer-se preguntes sobre la música.
- Sentir desig d'escoltar-la.

Afloren els coneixements dels nens i nenes

La intenció del mestre o la mestra és situar els infants en el context cultural de l'obra, fer-los imaginar la construcció musical i desvetllar-los les ganes d'escoltar-la.

El/la mestre/a i els infants en parlen

El/la mestre/a els explica la gènesi de l'obra i com el compositor la va escriure després de la visita a una exposició. Per a aquest fragment, el compositor es va inspirar en un quadre on hi havia representat un gnom. Entre tots en parlen:

- Saben o no què és una exposició.
- Hi han estat.
- Què hi han vist.
- Què són els gnoms.
- ...

S'hi incorpora el gest i el llenguatge corporal

El/la mestre/a ho indueix per poder portar la conversa cap a parlar de música

Mestre/a: Sabeu qui són els gnoms?

Nen/a: Són follets!

N: Jo tinc unes pel·lícules de follets a casa.

M: Sí? I on viuen?

N: Sota dels bolets... al bosc.

N: Són petits.

M: Com es mouen?

N: Així...

El nen es posa dret i tot ajupidet avança de puntetes.

M: Tots us els imagineu així?

Els nens i nenes s'aixequen per imitar el pas dels gnoms; el/la mestre/a ho recull, afavoreix que tots s'expressin corporalment i, a partir dels moviments que sorgeixen, orienta la conversa cap a imaginar com deu estar construïda l'obra.

M: I com deu ser una música de gnoms?

N: Petita.

M: Vols dir que hi haurà pocs instruments?

N: Tocaran fluixet.

M: Ah!, potser sí.

Sorgeixen altres preguntes com ara:

- Ens explicarà coses del que fan els gnoms?
- Ens farà moure com es mouen ells?
- Sentirem el bosc i el que hi ha en aquest bosc?

De les respostes i de les preguntes que sorgeixin, la/el mestra/e en parlarà i els farà parlar dels elements constitutius de la música.

Copsar, distingir, descobrir, deduir, imaginar i expressar, crear... mentre s'escolta l'obra

- Expressar corporalment la música tot representant els elements que es volen treballar.
- Verbalitzar la relació entre el moviment i la música i citar i interpretar els elements musicals.

La intenció del mestre o la mestra és fer-los notar els elements musicals que vol que captin i fer-los preguntes que els indueixin a esbrinar i fer hipòtesis sobre com està feta l'obra. Per això comparteix l'acció amb el grup.

Exemple de 6 anys: Popular menorquina. *Un moix dalt d'una teulada*.

Objectius generals

- Situar la música en el context històric i cultural en què va ser creada.
- Gaudir i participar amb interès i iniciativa en les activitats d'escolta, d'expressió (corporal, verbal i musical) i de creació.
- Percebre, expressar i analitzar els següents elements constitutius de la música: pulsació, estructura (AABB i signe de repetició), figures rítmiques (blanca, negra, dues corxeres i corxera amb punt semicorxera), escala de rem i alguns girs melòdics.
- Llegir els elements musicals a la partitura de l'obra.
- Crear una obra inspirada en el contingut temàtic de la cançó i en els elements musicals descoberts a la partitura de la cançó.
- Col·laborar en l'elaboració de la partitura de creació.

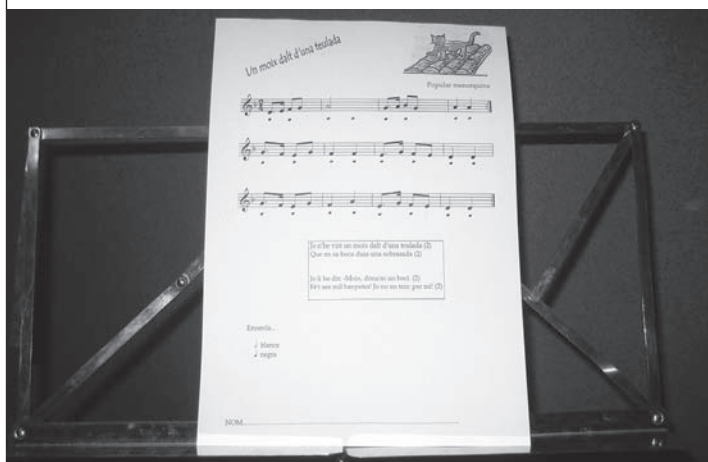
Seqüència de les activitats

Imaginar, conèixer, interpretar... la cançó

- Situar-se en el context de l'obra i relacionar-lo amb el text de la cançó.
- Sentir-se interessat per la cançó.
- Interpretar-la.

La intenció del mestre o la mestra és que els nens i nenes se sentin atrets per la cançó per això parlen sobre el text i la procedència.

Són a l'estona de cant coral i el/la mestre/a els canta la cançó.

<p>Introducció a partir dels coneixements de l'alumnat</p>	<p>Després inicia la conversa amb preguntes d'aquest tipus:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Algú s'ha adonat de què explicava la cançó? – Què és un moix? – Què li passa? <p>Ensenya la cançó fent servir diverses estratègies (imitació per frases, mímica, jocs d'interactuació amb els nens i nenes) per aconseguir que memoritzin el text, facin les respiracions correctament, assoleixin cada cop una millor afinació i hi incorporin elements expressius.</p> <p>Mentre aprenen les frases B i B' el/la mestre/a fa un gest especial per marcar la igualtat dels dos sons al segon compàs de la frase B (fa-fa) i un altre per marcar la diferència d'altura al segon compàs de la frase B' (fa-la), perquè vol assegurar que captin la diferència entre els dos sons.</p>
--	---

Expressar, copsar, deduir... mentre expressen el ritme i la pulsació de la cançó

- Cantar la cançó tot expressant el ritme i la pulsació amb el moviment.
- Expressar la durada d'un so llarg amb el gest i amb un instrument.
- Relacionar un moviment amb un so llarg.

<p>Expressió corporal a partir de dos elements bàsics: el ritme i la pulsació</p> <p>Utilització del moviment per a adquirir un concepte</p>	<p>La intenció del mestre o la mestra és que expressin per separat ritme i pulsació.</p> <p>Canten la primera estrofa mentre caminen la pulsació. A continuació fan el mateix amb el ritme. En acabar conversen sobre la diferència entre ritme i pulsació. Després el/ la mestre/a vol que s'adonin d'un so llarg per després relacionar-lo amb la blanca. Tornen a cantar la cançó mentre caminen el ritme i, en arribar a les blanques, l'educador/a fa un gest que indica la llargada del so. Els nens i nenes l'imiten.</p> <p><i>El/la mestre/a i els infants en parlen</i></p> <p>M: Us heu fixat en el gest que fèiem? <i>(el repeteix)</i>. Per què creieu que el fèiem aquí? N: Per què allargàvem el so? M: Molt bé. I recordeu quina paraula dèiem?</p>
--	---

Exemple 6 anys. Carl Orff. *Carmina Burana*. «O Fortuna»

Objectius generals

- Situar la música en el context històric i cultural en què el compositor la va crear.
- Gaudir i participar amb interès i iniciativa de les activitats d'escoltar, d'expressió corporal, verbal i plàstica i de les creatives.
- Percebre, expressar i analitzar els següents elements constitutius de la música: l'estructura, la melodia, les textures (melodia i acompanyament), formacions instrumentals (veus, corda fregada...), elements expressius (dinàmiques de *f* i *p*, accents...), el ritme i el compàs.
- Llegir els elements musicals a la partitura de l'obra.
- Crear una obra interpretant: elements de la introducció i de la part central i creant una coda amb idees inspirada en les idees del compositor/a.
- Col·laborar en l'elaboració de la partitura de creació.

Imaginar, conèixer... la història i el compositor i il·lusionar-se abans d'escoltar

- Conèixer trets del compositor i de l'obra.
- Sentir il·lusió per escoltar la música.
- Fer-se preguntes sobre la música.

Partim del que l'alumnat coneix

La intenció de l'educador/a és situar els nens i nenes en el context històric d'aquesta obra i en el coneixement del compositor. L'objectiu és que quan parlin d'aquesta música, també sàpiguin dir coses sobre el context de l'obra i del compositor. D'altra banda, els farà parlar de música i imaginar com deu ser aquesta obra.

El/la mestre/a mostra una imatge del compositor i en parla amb els nens i nenes:

El/la mestre/a i els infants en parlen

- Va viure molts o pocs anys.
- Com devien anar vestits a la seva època, portaven perruca com a l'època de Mozart?
- Com eren els instruments de l'orquestra, n'hi havia pocs o molts?

	<div data-bbox="467 170 1177 301" style="border: 1px dotted black; padding: 10px; margin-bottom: 10px;"> <p>La intenció de l'educador/a és que els nens i nenes vegin i sentin la necessitat de fer un final a la música.</p> </div> <div data-bbox="467 334 1177 1682" style="border: 1px solid black; padding: 10px;"> <p><i>El/la mestre/a i els infants en parlen</i></p> <div data-bbox="481 446 1163 971" style="background-color: #f0f0f0; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <p>M: Podríem pensar i provar de fer un final a aquesta música que hem interpretat a partir d'alguns dels elements que hem descobert fins ara a la partitura?</p> <p>N: (<i>qui interpreta el paper del plat</i>): Sí, jo faré sonar el plat molt fort i ràpid.</p> <p>N: Sí, perquè correm molt.</p> <p>M: I el so llarg que fan els homes i dones que canten?</p> <p>N: Podríem fer-lo amb la veu.</p> <p>N: Jo el faria amb el piano.</p> <p>M: Com? Prova-ho i t'escoltem...</p> <p>M: Hi afegim la veu també?</p> <p>M: I els altres instruments què farien? Proveu idees i expliqueu-les.</p> </div> <p>Durant una estona els nens i nenes proven idees sonores mentre l'educador/a ajuda i opina, prova amb els infants. Després seguirà la conversa mentre interpreten les seves idees i els companys i companyes opinen:</p> <div data-bbox="481 1180 1163 1396" style="background-color: #f0f0f0; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <ul style="list-style-type: none"> – En quin moment pot sonar la idea. – Si agrada o no i per què. – Què canviarien. – Si ha de ser més ràpid o més lent, més fluix o més fort... </div> <p>Donen forma a aquest final. Interpreten tota l'obra i opinen sobre el resultat de la interpretació. El van polint fins que tots n'estan satisfets.</p> <p>La guarden i un dia la interpretaran en públic.</p> </div>
--	--

Partitura final d'una creació
Conté força elements de grafia abstracta

La flauta travessera als tallers de creació

Teresa Díaz

Quan se'm va proposar d'escriure entorn dels tallers, vaig pensar que em calia saber quina podia ser la meva aportació al projecte. Vaig recórrer mentalment a les converses i debats que temps enrere havíem mantingut alguns professors i professores d'instrument amb diferents especialistes en didàctica i llenguatge musical. Aquelles primeres trobades, varen propiciar la creació d'un grup de treball generador d'idees i d'experiències, un espai d'intercanvi de coneixements on donar cabuda a les diferents visions de la realitat de l'aula. Vaig pensar, doncs, a cercar referències entre els apunts i texts que es varen anar elaborant a partir d'aquelles reunions periòdiques.

Però començar a escriure em va aportar el desig de transmetre la pròpia experiència vivencial del projecte. Em calia anar a buscar el contingut d'aquest text en els meus records d'aula, i tornar a emocionar-me amb la intensitat d'algunes descobertes i també amb el vertigen del no saber...

Vaig començar a col·laborar en els Tallers de Sensibilització el curs 2002-2003. Aquell any érem vuit especialistes d'instrument, els implicats en el projecte: piano, guitarra, flauta de bec i violí en els tallers de 6 anys; i violoncel, flauta travessera, oboè i clarinet en els de 7 anys.

Els tallers es varen estructurar en sessions de 30' i grups de quatre, de manera que treballàvem un cop al mes amb cada petit grup. Cada setmana, els grups canviaven d'aula, d'instrument i de docent, però el punt de partida era sempre un projecte sonor elaborat de manera conjunta. Després de dues rodes d'instruments, ens retrobaríem en les sessions conjuntes a l'aula de llenguatge, on es desenvoluparia la creació d'una obra.

Haig de reconèixer la meua sorpresa i oposició inicial al projecte, pel fet de valorar negativament la discontinuïtat del treball instrumental. Per altra banda, jo no havia treballat mai amb infants de 7 anys. Treballar l'aprenentatge de l'instrument amb nens i nenes, m'ha portat a descobrir com és de necessària la capacitat d'abstracció ja que no hi ha mai un contacte visual amb el propi instrument, i desenvolupar la sensibilitat del tacte en una posició asimètrica no és gens fàcil. Sempre he pensat que la flauta travessera és un instrument pensat per a persones adultes, amb un munt de dificultats subtils per als cossos i sensibilitats infantils. Els anys i l'experiència aporten alguns recursos que ajuden a cercar el millor equilibri possible en cada nen/a segons el seu desenvolupament. És un repte que m'agrada, però no estic segura que als 8 anys valgui realment la pena provocar tanta asimetria i tensió corporal, ja que és un moment en què la lateralitat encara no està del tot establerta.

Una iniciació contradictòria

(Deu variacions sobre el tema “Déu meu quina por, els tallers d’iniciació!”)

Xavier Blanch

1a variació: Si amb la canya dóna canya

Sovint he pensat que els tallers d’iniciació són, parlant honestament, un acte d’iniciació per al professorat d’instrument, més que no pas per a l’alumnat. Els nens i nenes estan acostumats a iniciar-se en tota mena d’activitats, de fet no fan altra cosa cada dia i a tothora. Som els professors i les professores els i les instrumentistes, amb la nostra manera d’ensenyar “de tota la vida”, qui hem de fer l’esforç d’instruir-nos en una nova manera de tractar un circumstancial i puntual accés a l’instrument. Som nosaltres qui hem de procurar deixar de banda els conceptes que són vàlids en un context d’aprenentatge convencional, per a embarcar-nos en una experiència que, no ho amaguem, és plena de contradiccions, de dubtes i, per què no dir-ho, farcida d’una considerable dosi d’escepticisme. No sempre tindrem la sensació d’anar pel bon camí i, sovint, estarem traint l’ideari en veure les nostres creences malmeses per unes novetats que descontextualitzaran els nostres valors pedagògics més arrelats. No oblidem que estem parlant de “donar classe” a nens i nenes que han de fer l’esforç de tocar un instrument que els ve gran, que té una embocadura desagradida, que té una canya de resposta incerta, que els resulta inhòspit en les seves digitacions i que haurà de ser sotmès inevitablement a la comparança amb altres elements sonors més confortables; i tot això, com és fàcil de comprendre, no fa gens fàcil l’experiència. Sabem que, a una persona de deu anys, tot això no li passaria, que és rar l’infant que amb set anys estigui prou madur físicament per poder bufar un oboè en condicions i que existeixen moltes altres maneres d’iniciar-se en el fet musical; maneres que, per cert, la llum de la tradició ens diu que funcionen sense danys col·laterals. Però com acostuma a passar davant la incertesa i la novetat, el millor camí per sortir de dubtes no és altre que tirar-se a la piscina i arribar a conclusions a partir de les pròpies vivències. En l’ofici d’ensenyar cal, sempre que es pugui, entrar en contacte amb veritats diferents de les nostres, ja que encara que resultin antagonistes, molt probablement acabin sent complementàries, fins i tot malgrat nosaltres mateixos. El/la professor/a d’oboè veurà reeixit aquest projecte només si n’està plenament convençut/da i si després d’abandonar els prejudicis, si se’m permet l’expressió, amb la canya dóna canya!

Una metodologia per aprendre música fent música

Maria Andreu i Duran

Quan penso en quina contribució ens dona aquest enfocament metodològic en l'etapa de 4 a 7 anys, dins el context de les escoles de música, no puc deixar de pensar que la música que s'interpreta en aquestes escoles i a les classes de llenguatge musical està en la línia de la tradició humana de fer música en grup. Els infants, com totes les persones que s'han reunit des dels orígens de la civilització per cantar, tocar instruments i ballar, es coordinen en temps real en activitats d'escolta, interpretació i creació. Aquesta és una acció socialitzadora que afavoreix i garanteix el treball col·laboratiu contràriament al treball individual predominant en moltes tasques escolars en les diferents matèries del currículum:

“El cant comú, l'audició conjunta, els grups instrumentals... requereixen un aprenentatge social, tots tenen el seu paper i tots són importants per al resultat final” (Jordana, 2008).

Fer de l'aula de llenguatge musical un espai social d'aprenentatge

És per això que de la metodologia exposada, i en concret de la seva aplicació dels 4 als 7 anys en les aules de llenguatge musical de les escoles de música, en remarcaria el treball oral i de diàleg. És a partir del diàleg que aquest enfocament metodològic aconsegueix la funció socialitzadora de l'aprenentatge musical. Blacking (1973), eminent antropòleg i musicòleg anglès, ens parla de la música com una síntesi de processos cognoscitius i indica que les formes que pren la música, així com l'efecte que té sobre les persones, són la conseqüència de les experiències socials en els diferents contextos culturals. I és per mitjà de la conversa i l'aprenentatge a partir del descobriment (tant individual com col·lectiu) com aconseguim crear experiències socials a l'aula de llenguatge musical. Per a Blacking, la música (ell la defineix com a so humanament organitzat) expressa aspectes de l'experiència dels individus en societat, i remarca en els seus estudis la importància que tenen les “situacions culturals” en els processos d'aprenentatge de